

Εκτός από το Συμβούλιο υπάρχουν και οι σπουδές

Καλοκαιρινός, Αλέξης

Πολύ σύντομα, τα ελληνικά πανεπιστήμια θα βρεθούν μπροστά σε μια νέα πραγματικότητα. Επί του παρόντος, οι αντιρρήσεις στον νόμο που θα ψηφιστεί από τη Βουλή εντός του Αυγούστου καταγράφονται ως αντιστάσεις: οι βολεμένοι πανεπιστημιακοί αντιδρούν στο ξεβόλεμά τους. Ομολογουμένως, το σχήμα αυτό βρίσκει απήχηση στην κοινή γνώμη, ιδιαίτερα στις συνθήκες υπό τις οποίες βρίσκεται σήμερα η χώρα, ακόμα κι αν η μανιχαϊστική διαίρεση των ενδιαφερομένων σε μεταρρυθμιστές, οπαδούς του κυβερνητικού σχεδιασμού και αντιδραστικούς, οπαδούς της ακινησίας αδικεί την πλειονότητα των πανεπιστημιακών. Διότι υπάρχουν πολλοί που κρίνουν απαραίτητη τη μεταρρύθμιση αλλά διαφωνούν με βασικές ρυθμίσεις αυτής που δρομολογείται.

Για την αποτίμηση του νομοθετήματος που εισάγεται στη Βουλή θα ήταν ωστόσο χρήσιμο να υπολογισθεί η απόσταση ανάμεσα στις αρχικές προγραμματικές διακηρύξεις και στο τελικό σχέδιο νόμου. Το κυβερνητικό «κείμενο διαβούλευσης» που δημοσιοποιήθηκε τον περασμένο Οκτώβρη προέβλεπε «ενίσχυση της αυτοδιοίκησης με ταυτόχρονη δημιουργία ισχυρών και αποτελεσματικών αντιβάρων». Για τον σκοπό αυτόν, έγραφε, «επιλέγεται η μετάβαση από το σημερινό σύστημα διοίκησης σε αυτό της διοίκησης από δύο όργανα με διακριτή σύνθεση και αρμοδιότητες: τη Σύγκλητο και το Συμβούλιο». Εν τέλει, η διοίκηση ανατίθεται στο Συμβούλιο και στον διορισμένο απ' αυτό πρόεδρο. Η Σύγκλητος καθίσταται γνωμοδοτικό όργανο. Μπαίνουμε έτσι, χωρίς «αντίβαρο», σε μια αχαρτογράφητη περιοχή συσχετισμών μεταξύ ολίγων προσώπων. Από τους περιστασιακούς αυτούς συσχετισμούς θα προκύψει η μελλοντική φυσιογνωμία των πανεπιστημίων.

Πάντως, όσο η συζήτηση εστιάζεται στη διοικητική δομή των ΑΕΙ, ενισχύεται η εντύπωση ότι ο καβγάς γίνεται για το πάπλωμα. Μάλλον έχει περισσότερο νόημα το ενδιαφέρον να μετατοπιστεί στα ζητήματα της οργάνωσης των σπουδών, που προφανέστερα αφορούν το ευρύτερο σύνολο.

Ένα από τα βασικά ζητούμενα κάθε μεταρρύθμισης του πανεπιστημίου είναι η δημιουργία προϋποθέσεων ώστε οι απόφοιτοί του να έχουν γνωστικά εφόδια για να πορευτούν στη μετέπειτα ζωή τους και, κυρίως, να δουλέψουν. Ορθώς διαγνώστηκε ότι η υφιστάμενη δομή των προγραμμάτων σπουδών δημιουργεί στεγανά, εμποδίζει τον συνδυασμό γνωστικών αντικειμένων και αναστέλλει την κινητικότητα των φοιτητών που θα ήθελαν περισσότερες επιλογές στη χάραξη μιας προσωπικής μαθησιακής διαδρομής μέσα στο πανεπιστήμιο. Ομως, η «λύση» της ουσιαστικής κατάργησης των Τμημάτων από τον νέο νόμο δημιουργεί περισσότερα προβλήματα απ' όσα αντιμετωπίζει.

Σύμφωνα με τον υφιστάμενο νόμο (1268/1982), «το Τμήμα αποτελεί τη βασική λειτουργική ακαδημαϊκή μονάδα και καλύπτει το γνωστικό αντικείμενο μιας επιστήμης». Σύμφωνα με το τελικό σχέδιο νόμου, και ύστερα από αρκετές παλινωδίες, ενδεικτικές της αμηχανίας των συντακτών του, «ως Τμήμα νοείται το σύνολο των καθηγητών της Σχολής που διδάσκουν σε ένα πρόγραμμα σπουδών». Ωστόσο, αν επανέλθουμε στις διακηρυγμένες αρχικές προθέσεις του νομοθέτη, γίνεται φανερό ότι το νομοθέτημα δεν τις εξυπηρετεί. Η διεπιστημονικότητα προϋποθέτει την επιστήμη. Και τα Τμήματα θα έπρεπε να νοούνται ως επιστημονικές κοινότητες.

Το ζητούμενο, που καθ' οδόν χάθηκε, ήταν να αναιρεθεί η ένα προς ένα αντιστοιχία Τμημάτων και προγραμμάτων σπουδών. Και αυτό θα μπορούσε να γίνει με τη θέσπιση της υποχρέωσης των Τμημάτων να συνεργάζονται για τη συγκρότηση (διατμηματικών) προγραμμάτων, καθώς και με την παροχή στον φοιτητή της δυνατότητας να συνδυάζει μια κύρια και μια δευτερεύουσα κατεύθυνση. Για παράδειγμα, να μπορεί ένας φοιτητής, ανάλογα

με τα ενδιαφέροντα που θα ανακαλύπτει στην αρχή των πανεπιστημιακών του σπουδών, να συνδυάσει στη συνέχεια τη φυσική με τα μαθηματικά, τη φιλολογία με την αρχαιολογία, την ιατρική με τη βιολογία, την αρχιτεκτονική με τη χωροταξία. Αντί γι' αυτό, ο νομοθέτης εμπλέκεται σ' έναν φαύλο κύκλο: επιδιώκοντας να αναιρέσει την ταύτιση του προγράμματος σπουδών με το Τμήμα καταλήγει στην ταύτιση του Τμήματος με το πρόγραμμα σπουδών. Και, στην πορεία, διαλύει την ακαδημαϊκή επιστημονική συλλογικότητα.

Εν τέλει, το νομοθέτημα καταργεί στην ουσία κάθε ακαδημαϊκή μονάδα. Διότι και οι Σχολές, με τον πρωτοφανή γενικό διαχωρισμό τους σε προπτυχιακές και μεταπτυχιακές, μετατρέπονται σε μονάδες παροχής εκπαιδευτικού έργου. Η ακαδημαϊκή διάρθρωση του πανεπιστημίου, αντί να οδηγεί, οδηγείται από τη διάρθρωση των προγραμμάτων και των κύκλων σπουδών. Το κάρο μπαίνει μπροστά από το άλογο.

Ομως, την τελευταία στιγμή, εισάγεται στο νομοσχέδιο διάταξη που επιτρέπει σε Σχολή να οργανώνει ένα μόνο πρόγραμμα σπουδών! Πρόκειται για ρύθμιση που εξυπηρετεί την υφιστάμενη δομή του Μετσόβιου Πολυτεχνείου, αλλά και των Τμημάτων που πρόκειται να ξαναβαφτιστούν Σχολές, δηλαδή των νομικών και των ιατρικών. Σε αυτές τις Σχολές, η παλιά λογική της έδρας αντιστάθηκε στις σαρωτικές ρυθμίσεις του νόμου 1268 του 1982. Και ίσως τελικά αυτή η λογική να επιδιώκεται να γενικευτεί ξανά στο ελληνικό πανεπιστήμιο, με την ανάθεση σε ολιγομελείς ομάδες καθηγητών της συγκρότησης προγραμμάτων σπουδών και της ανάθεσης εκπαιδευτικού έργου στους υπόλοιπους. Ίσως, μεσο-μακροπρόθεσμα, να καταλήξουμε στη δραστική μεταβολή του ακαδημαϊκού προσωπικού, όπου οι λίγοι κάτοχοι πανεπιστημιακής έδρας θα αναθέτουν διδασκαλία σε πολυάριθμους συμβασιούχους. Υπό το πρίσμα αυτό, ο νέος νόμος για τα πανεπιστήμια είναι μεταβατικός.

Θα ήταν ορθότερο αυτή την ενδεχόμενη μετάβαση να τη συζητάμε ανοιχτά, ώστε να μπορέσουμε να τη σταθμίσουμε με γνώμονα τις αντιλήψεις μας για το πανεπιστήμιο και την προσφορά του στην κοινωνία. Αυτή η προσφορά, και όχι οι συσχετισμοί εξουσίας μεταξύ προσώπων και ομάδων, ενδιαφέρει περισσότερο την ίδια την κοινωνία.

Σε αυτή τη συζήτηση, αρκετοί πανεπιστημιακοί θα επιμέναμε στη λειτουργική αξία μιας ακαδημαϊκής συλλογικότητας απαλλαγμένης από τις οδυνηρές αγκυλώσεις της σημερινής «συνδιοίκησης» διδασκόντων και συνδικαλιστών φοιτητών, με διαρκή εξωτερική αξιολόγηση, λογοδοσία και εποπτεία που δεν θα στερεί από τους «ελεγχόμενους» τη συμμετοχή στις αποφάσεις για το έργο που επιτελούν. Θα επιμέναμε, παραπέρα, ότι η δημοκρατία δεν τίθεται σε διάζευξη με την αποτελεσματικότητα. Και θα υποσημειώναμε πως είναι ανατριχιαστικό ότι αυτό το ψευδοδίλημμα εισάγεται στην ελληνική συζήτηση για τα πανεπιστήμια την ώρα που γενικεύεται ως «δομική» κριτική του δυτικού κόσμου, στον οποίο θέλουμε ακόμα να ανήκουμε.

Ο κ. Αλέξης Καλοκαιρινός είναι αναπληρωτής καθηγητής στη Φιλοσοφική Σχολή του Πανεπιστημίου Κρήτης.